

KAKAST ÁLDOZZATOK!

I. FELVONÁS

(részlet)

Történik külföldön, egy alpesi ház halljában.

I. JELENET.

Aurél, majd Viktor.

AURÉL (*a hátsó ajtóban áll. Kezét a nyitott ajtószárnyra támasztva. Éppen csak a körvonala látszik. Kifelé bámul s kialudt pipáján szippant néha. Majd behúzza az ajtót, ráfordítja a kulcsot, visszafordul és kostat a sötétben, gyujtót keres. Rágyujt. Sápadt, szakállas arc.*)

VIKTOR (*zaja a lépcsőn. Halkan iparkodik lefelé. Erre ajtó nyikordul az emeleten, — némi fény is hull le a hallba és —*)

IZABELL (*hangja kérdi*): Valaki jár lenn? (*Moccanás nélküli fojtott csend a felelet.*) Istenem... (*sóhajtja és ismét becsukódik az ajtó.*)

AURÉL (*a zaj elülte után, mikor a lépcsőt recsegtető árnyék ismét moccan: egy zseblámpát gyullaszt ki és keresgélés nélkül szögezi a lépcsőn álló Viktor arcába*): Anyád szólított. Miért nem felelsz? (*Csend.*) Hallod, nekem sem tudsz válaszolni?

VIKTOR (*Vézna, sápadt fiatalember. Karján köpeny, nyakában gyapjúkendő, egyik zsebében összegyűrt sapka.*): Ma délután tőled tanultam a süketséget, apám.

AURÉL (*Végigméri a fénycsóvával a fiát.*): A csomag a kezében nem azt mutatja.

VIKTOR (*Lejjebb lép és leengedi kezéből a táskát. Kis csönd után nagyon halkan, — tétován és mégis áthatóan, forrón, — mintha a szemével, szavával keresné apját a sötétben.*): Figyelőbb lélekkel nem hallgathatott még ember embert, mint ahogy tizenöt éven át én lestem a te szavadat, atyám. Így hallgattam még azt a csöndet is, ami egy-egy szódat megelőzte és a köhintésedet. Mert úgy éreztem, hogy akármelyik mondatodra szívesen rádobnád az életedet nyomatékul, ha kell... hogy bármelyik szavaddal a lelkedet is kilehelnéd. Csak akkor beszéltél, amikor egy gondolatnak szüksége volt szavakra. (*Kiáltozva.*) Apám, ezeknek a szavaknak most szükségük támadt az életünkre.

AURÉL (*Rekedten.*): Az anyémre, mi? Vagy tán éppen a halálomra? Hisz az életem csak nyomaték, nemde? — A lelkemet még leheljem ki, úgy-e? (*Felgyújtja a villanyt.*) Más játékot keress magadnak, gyerek!

VIKTOR: Nem kell nagyon keresni. (*Felveszi táskáját, indul.*) Megtaláltam. Ma délután... búcsúzásul én is mondok egyszer nagy szavakat: a magam halálát, apám.

AURÉL (*Elébe áll.*): Hová mégy?

VIKTOR: Haza.

AURÉL: Ott vagy otthon, ahol az apád-anyád van. Itt.

VIKTOR: Hogyan lehetnék otthon abban a házban, ahol az apám is, anyám is idegen?

AURÉL: Ha a szüleid kibírják, bírd ki te is. Mi még jól emlékszünk a házára, te már alig. Nincs jogod honvágtyól jobban szenvedni, mint nekünk, az öregeknek.

VIKTOR: Engem nem is a saját emlékeim hívnak haza, hanem a tied. Nekem valóban nincs multam otthon, de neked van. Helyetted megyek haza, apám.

AURÉL: A multam! A multamat már rég megtagadtam, mert ostoba volt.

VIKTOR: Hiába. A multad él, jobban, mint valaha. A multad él, éhes és enni akar. Nem elég megtagadni: meg kell, hogy öld. Különben megessi a fiadat. Engem. Majd meglátod.

AURÉL (*Energikusan.*): A multam elég ostoba volt ahhoz, hogy megtagadjam, de nem volt annyira bűnös, hogy a jövőmet most feláldozzam miatta. Te pedig ezt szeretnéd, — már látom. Ez, ez, ez az, amit látok.

VIKTOR: Fiad vagyok, tehát nem tudhatok a bűneidről.

AURÉL (*Gőgösen.*): Fiam vagy és bíralsz. Tanítványom voltál, tehát félreétersz.

VIKTOR: Mit csináljak? Ma délután óta nem hiszek többé abban, amire eddig tanítottál. Hirtelen gyanús lett az egész. A szavaid úgy röpködtek eddig az itteni csendben, mint a bezárt ragadozómadarak. Ma ki nyíl előttük a világ és erre — egyszerre csak...

AURÉL (*Elégedetten körülnéz.*): Igen, ma délután óta egyszerre otthon érzem itt magam. Mióta megtudtam, hogy hazamehetek. Úgy látszik, a gondolataim megszerették titokban ezt a fészket. Azután itt nyílik egy nagyobb szabadság is, nagyobb tán, mint maga a cselekvés szabadsága. és ez a szabad idő.

VIKTOR: Minden bölcseség gyanús, amely tövéen akar elhervadni, mint a vénlányok erénye.

AURÉL (*Tompán.*): Ami odahaza van, az nem a bölcseséget teszi próbára. Tudod jól, odahaza már a...

VIKTOR: Még nincs. Még...

AURÉL: De. Ahogy téged nézlek, már azt látom. Szentől szemben. A lépteidben is benne van, amelyekkel elindultál. A lépcső nyikorgása az előbb már annak a zaja volt. Szemedben már benne van, amikor vádlóan nézel apádra és az volt benne abban a csöndben, amelybe anyád kiáltása fulladt... (*Mind gyorsabban.*) Már beuned van, érted? bened, rajtad és azon, amihez érsz. Itt a kezeden is, amellyel csomagoltál, a táskádban, mert a táskádat viszed te, de téged is visz valami, hiszen csak engedelmessz, mint a táská engedelmeskedik a karodnak, hogy felemeld és vidd. Millió táská, batyú és hátizsák engedelmeskedik most, hogy minek? — azt egyszer már és is szeretném tudni. De ezekben a táskákban, batyúkban és konok szemekben már benne van a háború. (*Csönd.*)

VIKTOR: Harmincöt pere múlva indul a vonatom, apám.

AURÉL (*Mint aki egy régi ellenséget fedez fel hirtelen abban, amit eddig csak véletlennek hitt, — úgy sziszegi.*): Oh, milyen pontosan működik minden! A vonatokhoz igazodunk hát újra? A világ menetrendjéhez, amely vonatokat esatlakoztat egymáshoz, okozatokat okhoz, az akcióhoz meg reakciót, a fogaskerekhez fogaskereket és mindezeket keresztül menetrendszerű pontossággal kapcsolt háborút a békéhez.

VIKTOR: Mit érnek már megint ezek a gondolatok, ha nem tudod elérni, hogy a vonatok megálljanak?

AURÉL: Dobjam magam eléjük a sínekre, úgy-e? (*Félrerúgja a fia táskáját: kinyúlik.*) De azt megakadályozom, hogy elindulj, hogy esatlakozz. Megtiltom, hogy részt vegyél és megtiltom, hogy rész legyél ebben a... az...

VIKTOR (*Vállára teszi kezét.*) Hagyjad. Hosszú évek óta keresed ugyanígy a szót, ugyanezzel a szenvedéllyel és ugyanezzel a dadogással, — és én meg azt hittem, hogy tudom, mit keresel. (*Hunyorított szemekkel néz felfelé.*) A nevét annak a szempárnak, amely az embereket és népeket hipnotizálja. És minél nagyobb a nép és minél nagyobb az ember, annál inkább. Látod, megtanultam már kívülről. Fel is tudom mondani. Bemagolt lecke, semmi egyéb.

AURÉL: Nem a nevét keresem. A neve régi. A végzet. De gúnyosabb, gyilkosabb, hiúbb, mint valaha.

VIKTOR: Ma délután óta még kajánabban vigyorog, mint eddig. Most már látom, nem lehet legyőzni. Hiába. Ezért hát ma éjtszaka leteszem én is a fegyvert és szabadságomat a lába elé. Szolgálni fogom, mint ahogy kiderült, hogy titokban te is...

AURÉL: De hiszen éppen megtagadtam, hogy a szolgálatába álljak, hogy hazavigyem engem a vonat, hogy otthon én is...

VIKTOR (*Belevág.*): Hogy otthon te, egyedül te, valóra váltsd azt, aminek illuziójával tizenöt év óta altatgatod a rossz lelkiismeretedet, — az

öregedő emigránsok szokása szerint. Ismeri ezt mindenki. Hazug emlékiratok és üres bölcsekedés! Csak én ismertem meg egy kicsit későn. Hogy milyen hazug, milyen üres!

AURÉL (*Lehúzódik egy székből. Szinte ugrásra.*): Te... te, te még soha nem beszéltél így velem.

VIKTOR (*Szintén leül. Apjával szemben. Előre hajlik. Lassú, görcsös gesztusokkal teszi az asztalra a szétharapott szavakat.*): Elképzeled-e apám, hogy miként rándul össze szégyenében az egész természet egy méhmagzatban, ha elvetélik, — ugyanazok, akik életrehívták! — hogy milyen megalázás ez, egy nyolevan évig egyre csak bontakozó emberi lehetőséget egyszerűen a szennyvízbe folytani... Én foglalkozom a természettudományokkal és mégis, vagy éppen ezért azt mondom, hogy ilyenkor a természet ajkába harap, összerándul, elsápad és átkozódik a maga módján, mert szörnyű dolog az, ha a természet esalatkozik...

AURÉL: Mi, mi ez? mi közöm...

VIKTOR (*Harsányan.*): És elképzeled-e apám, hogy el lehet vetélni egy látszólag kész embert is, huszonöt éves korában is? Embert és nem embriót, egy hosszú és áldott nevelésnek a gyümölcsét, egy tudatos szabad és fölényes életnek a lehetőségét, — igenis, engem, mert ha nem is erre születtem, de erre nevelődtem általad, apám, és ettől a lehetőségtől kellett elbúcsúznom ma délután, miattad, apám. És ne haragudj, ha most az értelem, az illem és morál göresöket kap, vacog és átkozódik bennem, mert szörnyű dolog az, ha a természet esalatkozik, még szörnyűbb, ha az értelem, illem és morál esalatkozik, téved... (*Feláll.*) Menjünk! A faluba öt pere alatt leszaladok. Visz a lejtő. Azután pedig vissz a parancs, a megszokás, a tömeg és mindig lesz menetrend és előítélet, amihez igazodjam. Mozogni fogok, apám, halálomig és ha a drótakadályban villamosáram lesz, akkor még azután is egy kicsit. Szóval előtte is, utána is mozogni fogok, mint egy galvanizált békaecomb. Ugyanannyi öntudattal, ugyanannyi felelősséggel és ugyanannyi szabadsággal... Isten veled, apám. Ajánlom, hogy a jövőben emberek nevelése helyett inkább órákat javíts. Az ingaórának nem fáj majd, ha kiderül, hogy csak automata.

AURÉL (*Már felállt. Nagyon nyugodtan.*): Tévedsz, fiam. És nagyon fáj, hogy amikor tévedsz, kés van a kezeden. És nem tudom megérteni a tévedésedet, sem ezt a vérszomjas szenvedélyt... (*Vállára teszi a kezét. Mosolyogva.*) Te, aki eddig még a matematikai igazságokat tapintattal mondtad, — mi történt veled?

VIKTOR: Tizenöt év után csak ma vettem észre, hogy emigrációban élünk, s hogy az emigrációban a morális értékünk éppoly érvénytelen, mint a testsúlyunk a Holdban. Nagyon könnyű dolog a száműzetésben emelt fővel járni, egy alpesi házban erkölcsi magaslatnak érezni ezt az ezer-

kétszáz métert a tenger színe felett, könnyű dolog volt műveltnek lenni a könyvek között, jólneveltnek lenni a matematikai igazságok keresésében, igen papa, kényelmes dolog volt neked ezen a holdbéli tájon, ezen a sziklás sivatagon prófétának lenni, ahol minden szótát helyeslő morgással ismételte a visszhang, ismételte a feleséged, ismételte a fiad.

AURÉL: És miért olyan utálatos neked most ez a tiszta élet?

VIKTOR: Nem utálatos, esupán illetlen. Odalenn az emberek most kaphatók lesznek majd arra, hogy meghaljanak akármilyen kis tévedésért. Ilyenkor nem illik tovább is remetéskedni, sáskára vadászni és ritka igazságokra, meghízní a pusztai bogyókoñ... mialatt a bűnös város lakói csonttá asznak és lelküket iszonyattal lehelik ki, az üdvözülés minden reménye nélkül. (*Hunyorított szemmel, halkán. Biztos célzással.*) Hogy a próféta előéletéről ne is beszéljünk.

AURÉL (*Felcsattan.*): Megint? Nem nyugszol? Mibe akarsz te engem beugratni?

VIKTOR: Abba a szerepbe, amit eddig tükör előtt próbálgattál. Én tapsoltam hozzá, apám, éveken át. Ma eljöttek a szerződéssel, erre te...

AURÉL: Örület ez a folytonos konok tévedésed! Mi történt? Ma délután, amikor a legnagyobb megdöbbenésemre beállított...

2. JELENET.

Aurél, Viktor és Péter.

PÉTER (*A lépcsőkön jön le.*): Bocsáss meg Aurél, de engem ez a ti hegyilevegőtök egyáltalán nem álmosít el. Pedig a hosszú utazás, ma délután meg ezek a bonyolult eszméid... (*Idegesen ásít.*) Igazán örülök, hogy még ti is fenn vagytok. Először nem akartam hinni a fülemnek.

AURÉL: Igen.

VIKTOR: Ugyanis.

PÉTER (*Zavartalanul.*): Milyen pompás éjszaka van. (*Kinyitja az ajtót.*) Elhiszem, hogy nem szívesen hagynád itt ezt a kényelmes életedet. Te, te... Tudod-e, hogy most odafönt éppen jegyzeteket készítettem arról, hogy miként is adjam elő majd otthon ezt a meglepő magatartásodat, hogy valamennyire plauzibilis legyen. (*Leült.*)

AURÉL: Talán mondd meg az igazat.

PÉTER: Az igazat akkor sem érdemes megmondani, ha plauzibilis. De csakugyan, — nem tudnál adni esetleg valami... valami...

AURÉL: Valami „reálpolitikusabb” magyarázatot. Nemde?

PÉTER: Azt, azt. Hej, csak kibujik a régi róka még a remetéből. Szoktuk is néha mondogatni, különösen Gida, — emlékszel még rá, úgy-e?

AURÉL: Hogyne. Mi van vele?

PÉTER (*Nevet, legyint.*): Semmit sem változott.

AURÉL (*Mosolyogva.*): Kártyázik?

PÉTER: Mint régen. Csak a haját fésüli már hátulról előre, no meg a gyér multját.

AURÉL: Az ő multjából nehezen lehet valamit is előkaparni.

PÉTER: Bízzad csak rá. Büszkén hirdeti, hogy már gyerekkorában kizárólag ólomkatonákkal játszott és hogy többek szemeláltára bólogatott, amikor a te hazahívásod szóbakerült. Már tíz évvel ezelőtt.

AURÉL: Úgy látszik, valóban hiányoztam neki a kártyapartiból.

PÉTER: No hát, ő szokta mondani, hogy — (*a Gidát játszó színész hangján*) „Vigyázzatok, mert Aurél csak addig marad kinn, amíg meg nem találja a bölesek kövét és azután...”

AURÉL (*Megérinti Péter vállát. Halkan.*): Kinevettek és ezzel valljátok be az igazságot. (*Felcsattan.*) Mert az igazság az, hogy már nem vagyok közétek való!

VIKTOR (*Szuggesztíven.*): Ezért menj haza

PÉTER: De értsd meg végre (*feláll*), szükségünk van rád. A te régi politikád az, amit a történelem most egyszeribe divatbahozott.

AURÉL: Miért akarod a történelemmel a jövőt igazolni, amikor a történelem még a multat sem igazolja. A történelem engem száműzetésbe küldött. Elítélt.

PÉTER: Most bebizonyíthatod, hogy neked volt igazad.

AURÉL (*Tünődve.*): Hány ember életébe kerülne: bebizonyítani, hogy nekem volt igazam? És... és, én nem hinném el akkor sem. Mert én tudom, hogy tévedtem.

VIKTOR: Ezt mondd meg otthon.

PÉTER (*Fejét rázza.*): A régi beszédeid visszhangja túl fogja harsogni a mostani szavaidat. Szelet vetettél, gyere vihart aratni. Mert a vihar már beérett, mint egy különös gyümölcs. És soha szebb termést!

AURÉL (*Viktorhoz. Egy széles mozdulattal.*): Látod, fiam, szüretre hívnak és nem istenítéltre. (*Leül.*)

VIKTOR (*Mint fent.*): Csak rajtad múlik, apám, hogy mivé válik!

AURÉL: Hallottad. Nem tehetek semmit ellene, és...

VIKTOR: Ez nem igaz!

AURÉL: ... És nem is lenne illő. Akit hívnak, az vendég. Nem rúghatom fel a széket, amelyre leültetek.

PÉTER: És főként nem rúghatod fel a multadat. A régi elveid köteleznek.

AURÉL: Köteleznek? Köteleznek arra, hogy nyilvánosan megtagadjam őket. Igen, ebben igaza van a fiamnak... De nem teszem.

PÉTER: Okosabb is. Senki sem hinné el, hogy ingyen esinálsz. Az ember a multját csak akkor tagadja meg, ha az másnak többet ér, mint neki.

VIKTOR (*Közben rendbe szedte magát. Vigyázban áll.*): Apám, nekem nem volt erőm neki megmondani. Kíméletesen tudasd vele.

AURÉL (*Lassan feláll.*): ... Hát még?

VIKTOR: Öt pere alatt lefutok az állomásig. (*Kézfogás.*)

PÉTER: Ahá, te még beruccansz a városba. Ezek a fiatalok! mi?

VIKTOR (*Gyorsan ellép apjától, hogy elejét vegye az érzékenyebb jelenetnek. Nevetve.*): Megyek az apám szüretjére, szőlőszemnek. A többi között a nagy taposókádba. Ha távol marad is a gazda, a hordói tele lesznek.

AURÉL (*Ennek ellenére lépett feléje, hogy szóljon, vagy megölelje, vagy visszatartsa, — ki tudja? Mert hirtelen felneszsz, hunyorított szemmel figyel egy pillanattig és gyors gesztussal maga parancsolja ki a fiát. Súgva.*): Siess! Indulj már!

VIKTOR (*Biccant, hogy érti.*): Vizsontlátásra. (*Eltűnik.*)

PÉTER: Mi volt ez?

AURÉL (*Tűnődve áll, kis szünet után*): Tessék?

PÉTER: Hová ment?

AURÉL (*Utánozza.*): „Ezek a fiatalok, mi?” Hogy hává...? (*Hirtelen.*) Pszt! Ezt lesz a legnehezebb neki is megmondanom. (*Feleségére érti.*)

3. JELENET.

Aurél, Péter, Izabell.

IZABELL (*Jön lefelé.*): Ej, hát maga is virraszt — Péter, mint a rossz lelkiismeret. Azt hittem, hogy csak az enyéim olyan éjjeli baglyok. Ezért jövök le mindig így éjfél tájt, mert hol kávé kell nekik, hol meg enni való. Vagy pedig az ajtót hagyják nyitva, — mint most is, látja? (*Nagyon lassan teszi be fia után az ajtót.*) Milyen hűvös van. Veszedelemsek ezek az éjszakák. Ha az ember kimelegszik és úgy szívja be ezt a levegőt: tüdőgyulladást kaphat. Ezt főként Viktorra kell mindig prédikálnom... Ejnye, de szótlanak...

AURÉL: Kedvesem...

IZABELL (*Az ura vállára téve a kezét, Péterhez.*): Ne vigye haza őt. Olyan szépen megvagyunk itt hármásban. És tudja, — Viktor fiamnak egyszer tüdőesúshurutja volt. Ezért jobb neki ez a magaslati levegő. (*Leül. Maga elé nézve, mosolyog. Átszellemülten.*) Isten különös kegyelme vezetett ide minket... hogy találkozzunk Vele. (*Különös lebegéssel emelkedik fel az egyik keze, mintha vonzaná valami, hogy megérintse.*)

AURÉL (*A felesége háta mögött áll. Csendesesen, nyugtatva vállára teszi a kezét és így mondja Péternek magyarázatul, szinte bocsáratkérésnek*): Izabell nagyon vallásos lett.

PÉTER (*Bólint, hogy érti. Szinte tisztelettel.*): Igen.

IZABELL (*Balját a férje kezére teszi s mint fenn.*): És Ő megengedte nekem, hogy ne kelljen elhagynom az uramat és fiamat érte, hanem kézenfogva vezessem őket hozzá...

AURÉL: Nyugodjék meg, kedves. (*Mintha egy gyereket ébresztene.*) Most itt van Péter, vendégünk van, kedves.

IZABELL (*Összerezzen, magához tér és félszeg bocsánatkéréssel.*): Én nem akarom, hogy rosszul érezze magát nálunk. (*Felugrik és mintha leckét recitálna.*): Hozhatok egy kis kávé, vagy teát, vagy talán valamit ennének? Hiszen a vacsora olyan szegényes volt. Évek óta csak hideget eszünk vacsorára. Aurél miatt. Megszoktuk mi is.

PÉTER: Jó színben vagy.

AURÉL: Úgy látszik, csakugyan meg lehet hízni a pusztai bogyókon is.

IZABELL (*Kis tünődés után most meglepetten elkezd nevetni.*): Oh, hiszen nincs semmink se itthon. Milyen érdekes.

PÉTER: Nem is kérünk semmit. Késő van már.

IZABELL (*Az urához.*): Látja, nem kér semmit... (*Ismét nevet.*) Milyen jó. (*Kedvesen és gyorsan biccent kettőt, Sietne vissza. Közben megáll és susogva mondja.*) Jó éjszakát.

AURÉI (*Elébe áll.*): Álmos?

IZABELL: Nem, nem.

AURÉL: Akkor most maradjon velünk.

IZABELL (*Lassn körülnéz. Szívére teszi a kezét. Csönd...*): Igen...
Történt valami?

PÉTER: Talán akkor én... (*Gesztus, hogy elmenne.*)

AURÉL: Nem, Péter, csak maradj. Ha az igazságot nem is lesz érdemes majd megmondanod otthon, te azért ismerd meg!

IZABELL: Oh, az igazságot olyan nehéz megismerni.

AURÉL (*Morogva.*): És megmondani is!

PÉTER: Kezdem magam nagyon szégyelni, Aurél, hogy így betörtem hozzátok... csak bajt hoztam.

IZABELL: Soha nem tudjuk azt, hogy mi szolgál majd a lélek javára.

PÉTER: Az emigráció?

IZABELL: Igen. Pedig, hogy sírtam az első időkben.

PÉTER: A hiányzó társaság, színház, a mindig új ruhák. Úgy-e?

IZABELL: Hogyan? Az otthoniak azóta is csak ezt csinálják?

PÉTER (*Mosolyog.*): Szünet nélkül. Tizenkétszer megyünk színházba egy évben, kétszer tárlatra, párszor lóversenyre, átlagban három temetésre, ősszel és tavasszal megdícsérem a nők kosztümjét a korzón...

IZABELL: Elég, elég... Szegények. (*Halkan.*) És ha csakugyan -- háború lesz, akkor?

AURÉL (*Kiáltva.*): Akkor? Minden megy tovább.

PÉTER (*Vállat von.*): Élünk tovább.

AURÉL: Nem igaz. Ez nem élet, csak mozgás. Monoton zötykölődés, a megadott pályán. Előítéletek szerint és a menetrend szerint. Mintha csak vonaton ülnétek.

IZABELL: Pszt... Viktor már alszik.

AURÉL, PÉTER (*Zavartan egymásra néznek.*).

IZABELL: Vagy akarják, hogy lehívjam őt is beszélgetni?

AURÉL: Nem, nem! A világért sem!

IZABELL (*Vidáman.*): Tudja, nálunk annyi érdekes dolog adódik, hogy gyakran vagyunk fönn így hosszú éjszakákon át.

PÉTER: „Érdekes“?

IZABELL: Hogyne. Hol Viktor beszél valamilyen új természettudományi könyvről, amit éppen olvasott. Hol meg Auréllal vitatkoznak össze. Mindig politikával kezdik és mindig filozófiával fejezik be, ha tudják... de nem tudják, mert olyan egyforma a gondolkozásuk, hogy tűzbejönnek, futkároznak le s fel, megigérik egymásnak, hogy meg fogják változtani a világot.

PÉTER: Komolyan?

AURÉL: Maga a filozófiánál már mindig aludni megy. Nem is tudhatja.

IZABELL: Igen, de a világmegváltásra mindig felébredek. Három receptjük van rá, egy hangos, egy hangosabb és egy... (*Nevetve befogja a fülét.*)

PÉTER: Miért menekül el? Azt hittem, szereti az ilyesmit: „Érdekes“.

IZABELL (*Nagyon komolyan.*): Az övékét nem szeretem. Nem akarják elhinni, hogy a világ már meg van váltva és hogy az emberek csak akkor fognak testvéri békeességben élni, ha elismerik a közös atyát... Ezért aztán nem is hallgatom, inkább imádkozom értük.

AURÉL (*Gyengéden, szótlánul megsimogatja. Sóhajt. Majd sétálni kezd.*).

PÉTER: Nehéz szívvel fogok töletek elmenni. Érzem.

AURÉL: Nehéz szívvel? (*Fiúra értve.*) Soha nem tudtam, hogy milyen könnyű szívvel lehet itthagyni minket... De azután betölteni az ürt, ami marad, — azt nehéz.

IZABELL (*Péterhez.*): Máriának is van már vagy huszonöt éves a fia?

PÉTER: A húgomnak? Kedves, hogy így emlékszik még rá... Hogyne. Igen, várjon csak, éppen huszonöt.

IZABELL: Az első időkben leveleztünk. Akkor még kis fiú volt és sokat betegeskedett. Hogy aggódott érte akkor az édesanyja!

PÉTER: Nem is hinné, hogy milyen pompás nagy legény lett belőle. A nyáron is nyert valami érmet. Úszik, vagy evez, nem tudom. Valamit a vízben csinál többedmagával.

AURÉL: Vízipolózik?

PÉTER: Lehet.

IZABELL: Hogy aggódhat akkor most is érte szegény Mária.

AURÉL: Nem veszélyes sport.

IZABELL (*Félenken.*): De ha olyan egészséges...

PÉTER: Hát akkor?

IZABELL: És maga mondta, hogy talán meg szűnni a béke?

PÉTER (*Rekedten.*): Azt hiszem, hogy Mária azért nem fog ilyenkor kétségbe esni.

IZABELL: De... Vagy (*urához.*) — van ilyenkor mód, hogy az ember ott-hon tartsa a fiát? (*Csönd.*)

PÉTER (*Kényszeredetten.*): Van.

IZABELL (*Ezt meg sem hallva, mint fent.*): Van? (*Csend.*)

AURÉL: Nincs.

IZABELL: A fiúk mennek. Szívesen?

PÉTER: Szívesen? Nem. Másként. Lelkesen.

IZABELL: Dehát mi az, ami...

PÉTER: No mi az, hát nem emlékszik rá? Hogy lelkesedett maga is, tapsolt odafenn a karzaton... Hát nem emlékszik már Aurél híres beszédeire?

IZABELL: Ezek lelkesítik most a fiatalokat?

AURÉL: Túlzol.

PÉTER (*Kérlelhetetlenül.*): Mindenkit.

AURÉL: Az én gondolataim? Igen, én is emlékszem rájuk. De már tudom, hogy a leggyalázatosabb tévedések. A logika szerint is és az erkölcs szerint is egyaránt azok. Így emlékszem rájuk, az elmém és a lelkiismeretem idegenkedésével.

PÉTER: Mégis, a tieid.

AURÉL: Nem! Az az ember meghalt, és bár a nevét viselem, nem én vagyok az örököse.

PÉTER: Nem is, hanem a fiad és a fiatalság. Ők ma nagykorúak lettek. Hiába tiltakozol. Piedesztálra fognak emelni a hálás örökösök, bálványuk leszel. És a hasadban egy gramofon játéka majd örökösen a régi frázisaidat.

IZABELL: Miért védi akkor maga is az Aurél régi gondolatait és miért nem az unokaöcse életét?

PÉTER: Mert ezekhez a gondolatokhoz már mindenkinek joga van az országban. Nekem jogom van védeni ezeket és az unokaöcsemnek joga van meghalni értük — esetleg minden kortársával egyetemben.

IZABELL: Ezt én éppolyan kevéssé fogom megérteni, mint Mária.

PÉTER: Lehet, de a spártai anyákról szóló hazugság óta egyetlen háború elején sem hittük el, hogy a nővérünknek, anyánknek és feleségünknek igaza van.

AURÉL: És az én igazságom?

PÉTER: Nem panaszkodhatsz. Mindenki elfogadta. Az unokaöcsém éppen úgy, mint a te fiad.

IZABELL: Nem.

AURÉL (*Ingerülten.*): Te azt nem is sejtetted, hogy Viktor mennyire nem fogadta el.

PÉTER: Én a tényeket nézem.

AURÉL: De én érzem a kétséget, önvádat, a lelkiismeretfurdalást, mindazt, ami a tényeket megelőzi és ami a tények igazságát meghazudtolja.

PÉTER: Azt hiszed, csak neked vannak kétségeid? Dzsingisz kánnak is voltak. A kétség a tett szülési fájdalma. Nézd, mennyi ember szaladgál a világon, de nem kiált róluk az anyjuk kínja, amely a világra dobta őket. A te tettetted is gondtalanul, biztos léptekkel jár már a világban. És rajtad kívül senki, de senki sem tud arról, hogy miképpen vajudott a lelkiismereted. És nem is akar tudni róla.

IZABELL (*Szinte révetegen.*): Ha a fiamról volna szó, Viktor életéről, én felidézném magamban a huszonöt év előtti emléket és minden hatalomtól vissza tudnám váltani vele. Az ördög is visszaadná... Jaj, mit is mondtam?

PÉTER: Az anyák szemében mindig csak az marad az ördög, aki elviszi a gyerekeket.

IZABELL: Ne beszéljen így. Nagyon sok ördögnek kellene akkor lenni... A gyerekek olyan könnyen mennek... Ha hívják őket: mennek. Ha küldik őket: mennek. Ha nagyon szeretik őket, akkor is mennek. (*Megáll azon a helyen, ahol Viktor táskája kibomlott. Míntha látna a földön valamit.*)

AURÉL: Jól esik, Izabell, hogy így gondolkozik. És ha már itt tartunk... (*Udvariasan.*) Keres valamit?

IZABELL (*Térdel a földön, valami láthatatlan kis apróságot tart a kezében.*): Mindent elveszít, mindent. (*Továbbra is úgy marad, vizsgálódik tovább, szórakozottan az urához.*) Kezdett valamit mondani?

AURÉL (*Megfogja a karján. Idegesen.*): De álljon fel kérem előbb, vagy inkább üljön le!

IZABELL (*Riadtan felnéz rá.*): Miért? Olyan fontos?

AURÉL: Igen.

IZABELL (*Lehajtja a fejét.*): Mondja csak nyugodtan... így mindig jobb.

AURÉL (*Mégis felemeli. Leülteti egy székbe. Halkan.*): Miért lett ilyen erőtlén?

PÉTER (*Közben udvariasan segít.*).

IZABELL (*Magánál tartva az ura kezét.*): Miért lett olyan ideges? Nem szokott remegni a keze. (*Valamit belecsúsztat.*) Ezt majd adja oda Viktornak. Elveszítette.

AURÉL: Jó, jó. *(Zsebre teszi. Széket húz magának is Izabellal szemben.)*
Ma délután, tudja, amikor... *(Péterhez.)* Segíts már! *(Feláll. Elfordul.)*

IZABELL *(Péterhez.)*: Nem, nem, nem! Hagyja!... *(Feláll és Aurél mögött halkán.)* És adja majd neki vissza *akkor*, — amikor visszajön.

AURÉL: Ki?

IZABELL: Viktor. *(Csend.)*

PÉTER: Maga tudja, hogy elment?

IZABELL *(Urához, Péterre.)*: Látja, milyen könnyen kimondtag Ő mondta ki, nem maga és nem én.

AURÉL: Mióta tudja?

IZABELL: Napok óta sejtettem, de hinni most sem hiszem el... Most sem, amikor már megtörtént. Vagy még nem? *(Felderülő reménnyel.)* Még itthon van? Csak elő akartak készíteni rá? *(Nagyon sebesen.)* Holnap megy úgy-e, a déli vonattal? És most vár rám odafent... *(Indulna.)*

AURÉL: Maradjon, Izabell. Nem találnánk már az asztalán csak néhány félig felvágott és kiolvasott könyvet... Minden, ami eddig általa élt, most megállt. És talán azokra a felvágatlan utolsó oldalakra van beírva így a mi életünk folytatása is. *(Leereszkedik egy székre.)* Várni fogunk és porosodni fogunk.

PÉTER: Én nem tudtam, hogy ez téged ennyire érint, Aurél. Az előbb még...

IZABELL *(Pétértől Aurélra, sikoltva.)*: Ő küldte el?

PÉTER: Dehogy.

AURÉL: Még az is lehet, hogy igen. Hisz az előbb még... Úgy-e? Szépen játszottuk az apa-fiú ellentétet? Mi?

IZABELL: És a szeretet?

AURÉL: Apai szeretet soha sincs az anya távollétében. A szembenálló fiatalember olyankor csak tanítvány. Baráti tanítvány, hűséges tanítvány — lehet, de aki egyszer mégis csak jobban akar tudni mindent és akkor anélkül, hogy az ajtóra mutatnék, megtalálja. Mert tanítvány mégis és nem epigon. A tanítványom az előbb az ajtót kereste és most tudom csak a feleségemtől, hogy a *fiam* hagyott itt... Kérem, Izabell, ne nézzen rám olyan iszonyattal. Nem haraptam le Viktor fejét és nem küldtem el. De bevallom, nem voltam találékony a visszatartásában. Merev voltam talán, a kezem és a fantáziám is merev volt, úgy-e Péter, te is úgy találtad? Göres volt az egyikben és rögeszmék a másikban... Így aztán nem jutott eszembe sem az igazi mozdulat, sem az igazi szó. Keserű szívben a szeretetnek nincsenek ötletei.

HUBAY MIKLÓS